

Teorie Adama Smitha i Sophie de Grouchy: filozofia moralna a zmiana społeczna

Nazwisko Adama Smitha (1723-1790) najczęściej przywoływane jest w kontekście gospodarki wolnorynkowej. Jego *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* położyły podwaliny pod ekonomię klasyczną. Należy jednak podkreślić, że przez większość pracy twórczej Smith poświęcał się rozważaniom filozoficznym. Opublikowane za jego życia sześć wydań *Teorii uczuć moralnych* poświadcza znaczenie tej refleksji i ciągłą pracę intelektualną autora nad podejmowanymi w tym dziele zagadnieniami, które obejmowały przede wszystkim problematykę etyczną. Opisując proces wydawania sądów moralnych dotyczących zachowania cudzego i własnego, Smith opierał się na pojęciach sympatii (współodczuwania) i wyobraźni. Przedstawił także koncepcję bezstronnego obserwatora, która tłumaczyła możliwość wydawania ocen moralnych abstrahujących od partykularnych egoistycznych potrzeb i własnej sytuacji, zakładając potrzebę odniesienia się do okoliczności danego czynu i wyrażania aprobaty, lub jej braku, z punktu widzenia wyobrażonego bezstronnego obserwatora. Koncepcja ta stanowi trwały wkład Smitha do filozofii moralnej.

Konstruując swoją teorię moralną, opartą przede wszystkim na uczuciu, autor *Teorii uczuć moralnych* podążał śladami swoich wielkich poprzedników: Shaftesbury'ego, Hutchesona i Hume'a, proponując zarazem własne interpretacje istniejących wcześniej wątków. Z tej perspektywy stworzona przezeń teoria ekonomiczna, w połączeniu z innymi pracami myśliciela, stanowi oryginalne dopełnienie opisu ludzkiej natury, choć, jak niejednokrotnie podkreślali współcześni badacze, pogodzenie obu koncepcji – moralnej i ekonomicznej - napotyka na szereg trudności.

Projekt badawczy skupia się na krytycznej analizie porównawczej myśli Adama Smitha i tłumaczki jego *Teorii uczuć moralnych* na język francuski oraz autorki rozbudowanego komentarza do tego dzieła – Sophie de Grouchy (1764-1822, znanej również jako Sophie de Condorcet, żony markiza Nicolasa de Condorcet). Sophie de Grouchy w *Listach o sympatii* odniosła się do problemów poruszanych przez Smitha w *Teorii uczuć moralnych*, krytykując niewystarczające, jej zdaniem, wyjaśnienie przez szkockiego filozofa źródeł sympatii. W konsekwencji zaproponowała własne rozumienie tego terminu oraz opis jego genezy. Wykraczając poza prostą krytykę dzieła Smitha, zbudowała teorię, w której szerzej ujęła szereg związków sympatii z doświadczeniem, w szczególności wskazując na rolę reakcji człowieka na cierpienie innych w kształtowaniu się ludzkiej wrażliwości emocjonalnej. Chociaż w filozofii Smitha podejmowane są pewne analizy procesów społecznych, Sophie de Grouchy analizy te pogłębiła, kładąc zarazem nacisk na potrzebę zmiany społecznej.

Planowane badania mają na celu szczegółową analizę i rekonstrukcję związków pomiędzy teorią moralną a procesami zmian społecznych w kontekście teorii Adama Smitha i Sophie de Grouchy. Zrealizowanie tego celu będzie wymagać interpretacji podstawowych pojęć teorii moralnych dwojga myślicieli, to jest sympatii i tak w zakresie motywacji ludzkich działań, jak i ocen moralnych, a także krytycznego porównania sposobów rozumienia tych pojęć przez oboje autorów. Istotnym elementem będzie także analiza konstruktów bezstronnego obserwatora pod kątem możliwości normatywnego zastosowania tej koncepcji. Odnosząc się do myśli Sophie de Grouchy, zamierzam zestawić ją z tradycją szkockiego oświecenia, którego przedstawicielem był Adam Smith i rozważyć, na ile filozofia francuskiej myślicielki jest oryginalna i czy wpisuje się w tę tradycję intelektualną.

Znaczenie planowanego projektu, obok innych korzyści dla rozwoju badań zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami, ma dwie kluczowe cechy, które warto podkreślić. Po pierwsze, pozwoli on rozszerzyć badania nad nowożytną filozofią brytyjską na obszary rzadko dotychczas omawiane (zarówno w odniesieniu do mało w Polsce znanej koncepcji Smitha, jak i tych jej elementów, które w badaniach światowych dopiero zaczyna się analizować). Po drugie, w zakresie badań nad koncepcją Sophie de Grouchy projekt wpisuje się w żywo rozwijające się na świecie badania mające na celu uzupełnienie stanu wiedzy o tej, wciąż niedocenianej, postaci. O wartości projektu decyduje także połączenie źródłowych badań w zakresie dwóch tradycji intelektualnych – szkockiej i francuskiej – oraz wykazywanie zależności pomiędzy dwiema różnymi dziedzinami – filozofią moralną i naukami społecznymi.